

שמעתא עמיקתא

גליון תקמ"ח | פרשת מקץ | תשפ"ג | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובב"א

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגה שליט"א
מרו"ץ וראש כולל הוראה רמות ב'

האם מותר להזריק זריקה לתוך הזריד בשבת

א. החובל בשבת. ב. משום מה מתחייב. ג. שיעור המלאכה. ד. דם מופקד פקיד / ספירת דם מווריד. ה. חובל לצורך רפואה – מלאכה הצריכה לגופה. ו. עירוי וזריקה תוך ורידת או בשירי / צריך לדם כסימן שנסכס לתוך הוריד. ז. הוצאת דם לצורך בדיקה / בדיקת רמת סוכר בשבת.

א. החובל בשבת

איתא בשבת (ע"ה) השוחט משום מאי חייב, רב אמר משום צובע ושמאל אמר משום נטילת נשמה, משום צובע אין משום נטילת נשמה לא אימא אף משום צובע אמר רב מילתא דאמרי אימא בה מילתא דלא ליתו דרי בתראי וליחכו עלי צובע במאי ניחא ליה ניחא דליתו בית השחיטה דמא כי היכי דליחזוה אינשי וליתו ליזבנו מיניה. ופרש"י שוחט משום מאי מיחייב - שחיטה במלאכת המשכן היכא, ומאי עבידתה, אי מעורות אילים מאדמים - למה לי בהו שחיטה, בחניקה נמי סגי. והרמב"ם (פ"א הי"א) כת' דכל הנוטל נשמה לא' מכל מיני חיה ובהמה ועוף ודג בין בשחיטה בין בנחירה או בהכאה חייב, ע"כ.

ותנן עוד בשבת (ק) שמנה שרצים האמורים בתורה הצדן והחובל בהן חייב ושאר שרצים ורמשים החובל בהן פטור. ופרש"י והחובל בהן חייב - דיש להן עור, והוא ליה חבורה שאינה חוורת, והוא ליה תולדה דשוחט, לשון אחר: כיון דיש להן עור - צבע העור בדם הנצרך בו, דחייב משום צובע. ועיי"ש (ק) דאיתא איוזו היא חבורה שאינה חוורת נצרך הדם אע"פ שלא יצא כו'. ופרש"י נצרך הדם - נאסף ונקשר במקום אחד, שוב אינו חוזר ונבלע, ע"כ.

ב. משום מה מתחייב

ועירוי בתוס' (ק) ד"ה שמנה) שכת' דפירוש דנטילת נשמה עיקר. ועיי"ש (ע"ה ד"ה כ) שביארו דנטילת הדם היינו נטילת נשמה דכתיב כי הדם הוא הנפש ולכן ח' שרצים שיש להם עור חייב בנצרך הדם אע"פ שלא יצא דכיון שנצרך סופו לצאת אלא שעתה העור מעכבו ושאר שרצים שאין להם עור אינו חייב עד שיצא מהם דם, אבל בנצרך הדם ולא יצא לא מליחייב, דכיון שלא יצא סופו לחזור דם היה סופו לצאת היה יוצא מיד שאין העור מעכבו כו', אבל אין לפרש דנטילת נשמה היינו שמחליש אותו דבר שחובל בו, דגבי דם בתולים מה צריך לחלישות האשה, וגבי מילה מה צריך לחלישות התינוק. ובדרך זה כת' בכתובות (ה' ד"ה דם). וכן פסקו הרא"ש (שבת פ"א ס"א א) וה"ר (שם לח: ברי"ף), וביאר שם הר"ן דהוא בכלל נטילת נשמה "ולא יצא דם מן המקום מן הנפש". וכן אולם הרמב"ם (פ"ח הי"ז) כתב דהחובל בחי שיש לו עור חייב משום מפרק, והוא שיהיה צריך לדם שיצא מן החבורה. וביאר המגיד משנה שאע"פ שאין דשה אלא בגידולי קרקע כמבואר בשבת (ע"ה), זהו דוקא למעט חלזון וכיוצא, ר"ל דגים הגדלים בים שאינם נקראים גידולי קרקע, אבל בהמה חיה ועוף קרויים הם גידולי קרקע. זה דעת רבינו ז"ל וחלקו עליו, ע"כ.

ועיי' בטשו"ע (סי' שטו סעי' ח) שכת' דח' שרצים החובל בהם, אע"פ שלא יצא מהם דם אלא נצרך תחת העור, חייב, ושאר שרצים, אינו חייב החובל בהם אא"כ יצא מהם דם. וביאר המ"ב (סי' קט) דחייב מפני נטילת נשמה שבתו מוקם כי הדם הוא הנפש. וכת' המ"א (סי' טו) והבה"ל (ד"ה והחובל) שכן דעת רוב הפוסקים. ועיי' במגיד משנה (פ"ח הי"ח) שכת' דלמ"ד דחייב משום צובע אף אם יצא הדם אינו חייב על נטילת נשמה. והפמ"ג (שם מ"ז ס"ק ה) דחה דבריו וכת' דלדעה זו כל זמן שלא יצא חייב רק משום צובע אבל אם יצא הדם מודים דחייב משום חובל. ועיי' עוד בפמ"ג (שם א"א ס"ק טו וס"א שלא ס"ק א) ובה"ל (סי' שטו על סעי' ח ד"ה והחובל).

ג. שיעור המלאכה

כתב הרמב"ם (שבת פ"ח הי"ז) החובל חייב משום מפרק, ואינו חייב עד שיהיה בדם שהוציא כגורגרת. והראב"ד תמה עליו דכי המשקין שיעורן כגורגרת, והלא חלב כדי גמיעה, ושאר המשקין שיעורן חלוקין. ועיי' בפמ"ג (א"א ס"ק טו) שכתב דכ"ז לדעת הרמב"ם דמשום מפרק איתא עלה, אבל לדעת הסוברים דהחייב הוא משום נטילת נשמה א"צ שיעור כגורגרת. וכן פסק במ"ב (סי' קט) דאפי' יצא הדם כל שהוא או נצרך הדם כל שהוא חייב. וכת' בשעה"צ (אות מג) דכן משמע במגיד משנה. וכן מוכן מהקול גדול דלהלן. ועיי' בהר צבי (ט"ל הרי"ם - חובל ס"א ד"ה הלום) בשם מנחת סולת דחובל בדרך נקמה אף להרמב"ם א"צ שיעור, עיי"ש.

ד. דם מופקד פקיד / ספירת דם מווריד

איתא בכתובות (ה) איבעיא להו מהו לבעול בתחלה בשבת דם מופקד פקיד או חבורי מיחבר, ואת"ל דם מופקד פקיד לדם הוא צריך ושירי או דלמא לפתח הוא צריך ואסיר. ופרש"י מופקד פקיד - כמו פקדון כנוס ועומד ואינו נבלע בדופני הרחם להיות יציאתו ע"י חבורה אלא שהפתח נעול בפניו ופותחין לו ויוצא. או חבורי מיחבר - דם בתולים היוצא ע"י חבורה הוא בא שהדופן מתפרק מחבור, ע"כ. ועיי' בשו"ע (סי' רפ סעי' ג) שפסק שמתור לבעול לכתחלה בתולה בשבת ואין בו משום חובל. וכת' המ"ב (סי' קט) דמשום דם מופקד פקיד כני"ל. כתב לתוך דכוונת הגמ' דאם דם מופקד פקיד ביאה חוץ לזרע חייב שינוי, עיי"ש.

ועיי' במנ"ח (מצוה לב מוסד השבת דש אות ג) שתמה על הרמב"ם דס"ל שאדם הוי ליה גידולי קרקע, וע"כ החובל בו חייב משום מפרק, דא"כ איך קאמר הכא דאי מופקד פקיד ולדם הוא צריך שרי, ואמאי לא יתחייב משום מפרק. וכבר עמד בזה בחי' תת"ס (כתובות ה' ד"ה מופקד) וכתב ליישב מסברא דדוקא בסוחט בידיו בענבים להוציא משקה הוא דשייך מפרק, וה"ה אם היה סוחט בכותלי הרחם להוציא דם הי' שייך מפרק, אבל הקולף קליפת החרצן שעיי"ז יצא משקה מהפרי ליכא משום סחיטה אלא כפותח פתח ויוצא המשקה ממילא. והכא הכי קא מבעיא ליה דם מופקד פקיד ו"א"צ להוציאו בכח דחיקתו בכותלי רחם, אלא פותח פתח והדם יוצא ממילא או כו'. וכן מבואר למענין בלשון רש"י שנתכוון לזה, ע"כ. ובדרך זה כת' באג"ט (דש ס"ק טו אות ו). ובמהר"י אסאד (ה"א ס"י ע"ג) כתב לתוך דכוונת הגמ' דאם דם מופקד פקיד ביאה חוץ לזרע חייב שינוי, עיי"ש.

ולפי החולקים על הרמב"ם לכאורה י"ל דאין משום נטילת נשמה כשהדם מופקד פקיד, כי ככה"ג אינו חלק מהגוף. אלא דלפי מש"כ התוס' (שם ע"ה ד"ה כ) דבפציעת חלזון להוציא את דמו ליכא משום נטילת נשמה משום דהדם מופקד פקיד, קשה לומר כן, אלא צ"ל דדוקא דם שהוא בלוע בבשר וצריך חבורה כדי להוציאו בכלל נפש הוא, וכן משמע מרש"י הנ"ל. ולפי"ז י"ל דדם שבוורידים דהוי כמונח בקופסא ואינו בלוע בבשר מופקד פקיד הוא ואין בו משום נטילת נשמה. ולכאורה יש להוכיח כן כי הרי לפי המציאות דם היוצא מהבתולה הוא מורידים שיש במקום וחשיב מופקד פקיד כני"ל. ושמה אף בדעת הרמב"ם הנ"ל י"ל כן דהרי אין בכח דחיקת המחט יוצא הדם אלא ע"י חירור הוריד ממילא דם יוצא.

שו"ר בשו"ת קול גדול (למהר"ם חביב סי' מג) שנשאל האם מותר להקיד דם בשבת לצורך חולה שאב"ס. והשיב בדודאי דם היוצא מן ההקיד מופקד פקיד בוורידים וככה"ג מבואר בכתובות ובתוס' הנ"ל דאין משום נטילת נשמה אלא בדם היוצא מחמת חבורה. ואע"פ דם היוצא מן ההקיד א"א שלא תצא טיפת דם מחמת חבורה, אפי"ה לא מיחייב, דהא בחלזון נמי כשפוצעו א"א דלא נפיק מיניה דם מחמת חבורה ואפי"ה אמרו שם דאין בו משום נטילת נשמה משום דמתעסק הוא אצל נטילת נשמה ולא הוי מלאכת מחשבת, וא"כ הכא נמי מתעסק הוא אצל דם חבורה שההקיד אינה אלא להפיק ריבוי הדם המקובץ בוורידים. וכמו כן אין לחייב ככה"ג משום מפרק לדעת הרמב"ם כי הכא א"צ לדם (א.ה.) ועיי' לקמן אות ז' בענין בדיקת דם שיש צורך בדם), ועוד דהכא דם ההקיד לאו מפרק הוא דמפיק פקיד. וכן למ"ד דחייב משום צובע הכא לא שייך טעם זה, עיי"כ. ומשמ"כ דלפי הרמב"ם בענין צריך לדם, כן נקט גם הבה"ל דלהלן אות ה'. דלא כהמהר"ר שיק (שם ס"ט) שנקט דלפי הרמב"ם חייבים משום אף אם א"צ לדבר המתפרק.

ועיי' בה"ל (סי' שטו על סעי' ח ד"ה והחובל) שכת' דמש"כ המ"א (המובא להלן) דחובל לרפואה חייב לכו"ע, כוונתו למקיד דם שהוא בכלל מתקן כיון שהוא צריך להתרפאות ע"י חבלה זו (ועיי"ש שלדעת הרמב"ם חשיב משאצ"ל). משמע מדבריו שיש בהקזת דם משום נטילת נשמה. וקשה לדחות בדוחק דמייירי בהקזת דם דרך חבלה ולא דרך הוריד. ועיי' עוד בצ"א (ה"א ס"י כח אות ה) שהביא דברי הקול גדול ועיי"ז נקט שמתור להזריק זריקה לתוך חבורה בשבת לחולה שאב"ס אע"פ שגורמים טיפות דם. ועיי"ש (ה"ח פ"ד אות יב ופ"ו אות י). ובהלכות שבת בובת (א"א ס"ב פ"ב ס"ג ה"ה ג2) שכת' דשכסברת הקול אליהו אמר הגר"א זצ"ל לגבי קילוח חלב מאשה לתינוק דמה שיוצא בקל הוא בגדר מיפק פקיד ואין בו משום מפרק. ועיי' עוד להלן אות ו'.

פניני הלכה

קבע מזוזה בצד שמאל האם כשחוזר וקובעה כדינה בימין יחזור ויברך

א. כתב הרמב"ם (פ"ו מהל' מזוזה הי"ב) והליכן קובעים את המזוזה, בתוך חלל הפתח בטפח הסמוך לחוץ, בתחילת שלש העליון של גובה השער, ואם קבעה למעלה מזה כשרה, והוא שירחיקנה מן המשקוף טפח, על ימין הנכנס לבית. ואם קבעה משמאל פסולה. וכן פסק המחבר (סי' רפ"ט ס"ב).

ומקור הרמב"ם דבשמאל פסולה, ציין הגר"א דהוא מהגמי במנחות לד. רב פפא איקלע לבי מר שמואל חזא ההוא פתחא דלא הי"ל אלא פצים אחד משמאלא, ועבידא ליה מזוזה, א"ל כמאן כר"י, אימר דאמר ר"מ מימין, משמאל מן קאמר, מאי היא, דתניא ביתך ביאתך מן הימין אתה אומר מן הימין אינו אלא משמאל ת"ל ביתך. מאי תלמודא, אמר רבה דרך ביאתך מן הימין, דכי עקר איניש כרעיה דימינא עקר. דחזינן דאע"ג דס"ל לר"מ דהפתח חייב במזוזה אע"פ דיש לו רק מזוזה אחת, היינו דוקא היכא דהמזוזה מצד ימין, אבל היכא דהמזוזה בצד שמאל לא. וטעמיה, דדינא דהמזוזה לקובעה מימין הנכנס, וע"כ דוקא היכא דיש לה מזוזה בימין חייב במזוזה.

והנה הרא"ש (הל' מזוזה ס"י י"ז) ואחריו הטור (סי' רפ"ז) פסקו לדינא כר"מ. אולם הרמב"ם (פ"ו מהל' מזוזה הי"א) ואחריו המחבר (רי"ש רפ"ז) פסקו דאין הפתח חייב במזוזה אא"כ יש לו שתי מזוזות. ועיי' בש"ך (סי' א) דלמעשה היכא דאין לפתח אלא מזוזה אחת מימין נראה שיקבענה בלא ברכה.

וחזינן דאע"ג דס"ל לרמב"ם ולמחבר לדינא דלא כר"מ, מ"מ ס"ל דבההיא דינא דמקום המזוזה מימין לית מאן דפליג.

ועיי' בטור (סי' רפ"ט) שינה במקומות המזוזה הנוכרים שם אין מעכב, רק שתהא בצד ימין לביאה, שאם לא קבעה בצד ימין לביאה ודאי מעכב.

ב. וכתב עוד בב"י (שם) משמיה דהמרדכי (הלכות קטנות תתקס"ב) דאע"ג דילפינן לימין מדרך ביאתך דכי עקר איניש גרליה איתר ברבליא עקר ברישא, אין לדקדק כמאן דאם הוא איטר בגרלו ורגלא דשמאל עקר ברישא ישים המזוזה דרך שמאל ביאתו, מידי דהוה אתפילין, דשאני מזוזה דהוי לשימור כל בני הבית, משא"כ בתפילין דהויין ליה לחודאי.

ובהגתה הרמ"א (שם ס"ב) כתב - ואין חילוק אם הוא איטר יד או לא. וכבר העיר שם בהגהות הרעק"א דאם הוא איטר יד זהו מילתא דפשיטא, אבל במקור הדין במרדכי איתא אפי' הוא איטר רגל דדרך ביאתו בשמאל דעלמא, מ"מ מניחו בימין דעלמא, ואינו דומה לתפילין דמזוזה הוא לשמירת כל בני הבית ולא לו לבדו.

ועיי' בט"ז (סי' ג) דהביא נמי הטעם המבואר במרדכי דאף אם הוא איטר מ"מ אחר רוב בני הבית אזלינן. ולכא"ו להאי טעמא נמצא דאם רוב בני הבית אטרי רגל, או שהוא גר בבית לבדו, יש לו להניח המזוזה בצד שמאל.

וכבר עמד בזה ביה"ח (סי' רפ"ט) וכתב דלפי"ז אם כל בני הבית אטרים אי"ו הוא לבדו דר בבית, צריך לקבוע בשמאל ביאה, וזה לא שמענו, ועוד הלא החיוב הוא על בעל הבית ולמה נלך אחר בני הבית שהן טפלים לו ולא נלך אחר בעל הבית שהוא עיקר. ולכן נראה לפענ"ד דבתפילין דאיתמר איתמר, ובמזוזה דלא איתמר לא איתמר, וטעמא דמילתא דאיתמר, דקרא דבית בביתא ימין דרובא דעלמא קאמר, ולא במיעוטא דאטרים ברגליהם דלא שכיחא כלל. ואף הש"ך (שם ס"ק ה) עמד בדבר וכתב דנראה דה"ה אם אחד לבדו דר בבית הוא איטר, או שכל בני הבית אטרים, דלא דמי לתפילין שהם מצוות שגופו לכך

ה. חובל בצורך רפואה (מלאכה הצריכה לגופה)

איתא **בבבב** (קור) תני רבי אבהו קמיה דרבי יוחנן כל המקלקלין פטורים חוץ מחובל ומבעיר. אייל רבי יוחנן פוק תני לברא, כי אינו משנה, ואם תמצא לומר משנה, חובל בצריך הדם לכלבו, ומבעיר בצריך לאפרו והוי מתקן. ובאירו **בתוס'** (שבת קור. דיה בחובל) דבכה"ג חשיב מלאכה שצריכה לגופה, ולא דמי לחופר גומא וא"צ אלא לעפרה דהכא צריך לנטילת נשמה כדי לתת לכלבו דהיינו הדם כי הדם הוא הנפש, אבל חופר, הגומא נעשית מאליה ואינו נהנה ממנה כלום, ע"כ. וכן הביא **המ"ב** (סי' שטו ס"ק ז).

ועיי' **ברמב"ם** (שם) שכתב דהחובל חייב משום מפרק, והוא **שיהיה צריך לדם שיצא מן החבורה**, אבל אם נתכוון להזיק בלבד פטור מפני שהוא מקלקל, ואינו חייב עד שיהיה דם שהוציא כגורגרת. וכת' **המ"א** בסי' שטי"ז (ס"ק טו) שבחובל באדם או בבהמת חברו דרך נשמה, הרמב"ם שמועשה נחת רוח ליצר, והראב"ד פוסט ע"י, וה"ה בקורע פליגי ונ"ל **דחובל לרפואה חייב לכ"ע עסי' שכ"ח**, ע"כ. ועיי"ש סי' שכ"ח (ס"ק א) שכת' דהוצאת שן מלאכה דא"י היא דהא חובל לרפואה.

אולם **הגר"ז** (אות א) כת' דלהאומרים משאצ"ל אינה אסורה אלא מדי"ס, מותר להוציאו ע"י נכרי אף אם לא חלה ממנו כל גופו. והמאמ"ר (אות א) בשם **נזירות שמשון** כת' דהוי משאצ"ל דפטור, ולכן הוי ממש כמפסי מורסא דשרי אפי' בצער כל שהוא. ותמה עליו דאי הוי כמפסי מורסא לישתרי אפי' ע"י ישראל שרי, אע"כ לא דמי למפסי מורסא דכל שהוא להוציא הליחה לא עביד שום חבלה, ועוד הרי יש מוח' במשאצ"ל דלהרמב"ם חייב, ולכ"ז משמע מכל האחרונים דאיכא בהוצאת השן איסורא עכ"פ, ע"כ.

ועיי' **במ"ב** סימן שטי"ז (ס"ק א) שכת' דאם מקני' דם להוציא חייב בו סכנה, חייב למו"ע, דהוא בכלל מתקן וגם הוא מלאכה הצריכה לגופה דהא רוצה מזה בחבלה זו כדי להתרפאות. ולפי"ז הוצאת השן הוא מלאכה דאוי דהוא בכלל חובל לרפואה [ובמאמ"ר משמע דהוצאת השן רק איסור יש בו ולא חיוב חטאת, דחבלת הדם הנעשה ע"יז אי"צ לגופה וכ"ימ מהגר"ז], ע"כ. וסימן שכ"ח ס"ק י"ב סתם כהמ"א. ומשמע מדבריו שהטעם **שהגר"ז והמאמ"ר** חולקים על **המ"א** כי החבלה אי"צ לרפואה, משא"כ היכן שהחבלה גופא צריך לה לרפואה חייב. ולפי"ז י"ל דיוודו **למ"א** היכן שצריך לחבלה וא"צ לדם.

ובבה"ל בסי' שכ"ח (על סעי' ג ד"ה ומצטער) מקפיק על המ"א דהא אינו מכוין רק להוציא השן והדם ממילא קאתי והוי פס"ר דלא איכפת ליה ואין איסורו מלא מדרבנן, והנה למי"ד מקלקל בחבורה חייב, חייב גם בזה, כמ"ש **הגר"ז** בסי' של"א, אבל למי"ד פטור אמאי חייב בזה, ואף דע"י ישראל בודאי יש לזיהר בזה כע"פ ע"י אי"א אפשר דיש להקל אף באינו חולה כל גופו, ע"כ.

ועיי' עוד שם סי' שטי"ז (על סעי' ח ד"ה והחובל) שהביא דברי **המ"א** הנ"ל שכת' דחובל לרפואה והוא הקזת דם חייב לכ"ע, וביאר דר"ל דהוא בכלל מתקן אף **להראב"ד** וגם הוא בכלל מלאכה הצריכה לגופה כיון שהוא צריך להתרפאות ע"י חבלה זו, אף שהדם יוצא לאיבוד, כי עיקר כונתו להתרפאות בחבלה זו דומיא דשוחט שהדם הולך לאיבוד ואעפ"כ חייב, משא"כ לדעת הרמב"ם דחיוב החובל הוא משום מפרק, א"כ בענינו הוא בכלל מלאכה שאצ"ל כיון שא"צ להדם, ע"כ. ולכאוי הראיה מהשוחט שמה יש לחובל בחובט ולא צריך לדמא אינו חייב מחמת הוצאת הדם אלא על עצם נטילת הנשמה. ויעוד ע"ד באמרי בינה ה"ה שבת סי' ל"ב שמוכיח נמי דלא דוקא גוזז רק כל דבר המתירה ונתקן על ידו הוי מלאכה הצ"ל. ועיי' **באמרי בינה** (שבת סי' לב) שכת' דלדעת הסוברים שהגוזז צפורנים לצורך יפוי חשיב מלשאצ"ל ה"ה חובל לרפואה ומציצה דמילה ל"ה רק איסור דלא **כהבה"ל** הנ"ל.

ו. עירוי וזריקה תוך וירידית או בשריר / צורך לדם כפימנ שנכנס לתוך הוריד

ויש לדון דאם נימא דיש איסור בהוצאת דם מהווריד עכ"פ לדעת הרמב"ם דס"ל דהחיוב הוא משום דש, האם כשיש תועלת בהוצאת הדם בשעת הזריקה ע"ימ לדעת שאכן נכנסה המחט לווריד, אם חשיב מלאכה שצריכה לגוף הדם כדחובל וצריך לכלבו. ועיי' **בתוס'** (תנבות דם ד"ה דלת) על הא דבועל בתחלה בשבת דאמר לדם הוא צריך ושרי שפירש **ו"ז** שצריך להוציא הדם שלא יתלכלך פעם אחרת כשיבעול, ור"י מפרש **לדם הוא צריך שצריך לראות אם היא בתולה**, ע"כ. וכת' **בפני"ב ובחי' חת"ס** שם דר"י נמי סובר טעמא דר"י דלדם הוא צריך שלא יתלכלך, אלא דכאן לא רצה לפרש כן דא"כ אמאי פשיטא ליה דאי לדם הוא צריך אסור דאכת"י יש לספק דשרי למאן דשרי במלאכה שאצ"ל.

ועיי' **בפמ"ג** (סי' שלא מ"ז ס"ק ז) שכת' בענין הטפת דם בשבת ממי שנולד מהול, ד"ל דאסור משום דהוי משצ"ל, ולמד כן מדברי ר"י דלעיל דא"עפ' שאינו צריך לדם ממש חשיב צריכה לגופה, ועיי' **במ"א** (סי' שכח ס"ק א) שנקט דהוצאת שן הוי דאוי. ואף לדעת הרמב"ם דמשום מפרק איתני ע"ד בכלל מלאכה הוי, כמו מפרק תבואה משבלים כו', ע"כ. ולפי"ז י"ל שאם צריך ליציאת דם לראות שנכנסה המחט לווריד הוי מלאכה שצריכה לגופה.

אלא **שהצ"ח** (ח"י סי' כה פ"א) יצא לחלק דבדם בתולים הוא רוצה בעצם יציאת הדם הזה והוא מטרה לו לעצמו וגורם לו נחת רוח, וכן הוא הדין בהטפת דם ברית דמטרה לו לראותו וליישב דעתו שמקיים ע"י כן מצות בורא, וע"כ נחשבים שפיר כמצ"ל, משא"כ הוצאת טיפת דם מהוריד ע"י זריקה שאין לו כל מטרה עצמות, וכל עצמו אינו בא אלא לאמצעי בכדי להוכיח ע"י כן אם כיוון עם המחט אל הוריד, ואילו היה יכול להוכיח על כך בלעדי הוצאת טיפת הדם היה ניחא ליה יותר, וכאשר באמת לא מוציאים הטיפה כשבור גם בלעדי זה שכינונו אל הוריד, וכמו"כ לא דמי לחובל לרפואה משום דהוצאת טיפת דם זה כולל עצממה אינה לרפואה כלל, ע"כ. ובדרך זו כת' **בהלכות שבת בשבת** (שם) ועפ"ז נקט להקל במקום סכנת אבר ולכא עכו"ם.

ועיי"ש **בצ"ח** (ח"י סי' יו פ"ב אות לו ופ"ח אות ב וח"י סי' מה אות א) בשם **הגרש"ז** **אצ"ל** שהסכים לדבריו דכיון דא"צ את הדם אלא כדי לדעת שהצליח לפתוח את הוריד לא חשיב צריך לגופה. ועיי' **בשש"כ** (פ"ב אות ח והנה קנה ופליג אות ז והנה קנה) בשם **הגרש"ז** **אצ"ל** שנקט דהוי משאצ"ל ע"פ **המ"א** (סי' שכח ס"ק מא) **והלבוש** דס"ל דקילוח חלב מאשה להציל מרוח רעה חשיב משאצ"ל, וכ"כ שם **הפמ"ג** בחובל ע"ג קרקע כדי שיראה התינוק וירצה לינוק, וה"נ גם כאן מסתבר דחשיב כמו ע"ג קרקע וגם הולך לאיבוד קיל טפי, והא דמשמע **בתנבות** שדי בתולים חשיב צריך לגופה, יתכן מפני שגם לאחר שכבר יצא הדם עדיין רוצה לראות או להראות אם זה לא ציפור אם זה לא בתולים בתחילת הכא, עיי"ש. ושוי"מ **בנשמת אברהם** (סי' שטז הגה ב - 4) ששוב כתב **הגרש"ז** **אצ"ל שמהפמ"ג** (סי' שלא ס"ק א) ומעוד מקומות רואים שסובר שגם בדם בתולים אינו חשיב כדצריך אח"כ את הדם להסתכל בו. ומי"מ עיי"ש **בשש"כ** בשם **החזו"א והגר"י אברמסקי** **אצ"ל** שנקטו דבהזקת זריקה תוך וירידית יש משום איסור תורה כשצריכים להסיט דם דם לפני ההזקקה ויש משום מלאכת דישה כמבואר **ברמב"ם**. ומשמע דהם מודיע דמשום נטילת נשמה ליכא, ואפשר דס"ל דעם מוריד מייפק פקיד, אבל איתני יש משום דישה כיון שצריך לדם הוי דרך דישה וכתירוץ של **המהר"א אסאד הנ"ל**, וצ"ע. ועפ"ז לצורך חולה שא"ש ע"י עכו"ם גם לדידהו יש להתיר כמבואר בסימן שכ"ח סעי' י"ז.

ובאל"צ (ח"ב פל"ו אות א) כתב שיש להתיר זריקות שמכניסים לוריד וכן עירוי (אינפוזיה) שמכניסים לוריד, ויש צורך להוציא מעט דם כדי לוודא שהזריקה נכנסה לוריד, משום דהוי משאצ"ל, שהרי א"צ להשתמש בדם. ועוד שהרי כאן הוא מקלקל, ומקלקל אף בחבורה אינו אסור אלא מדרבנן, וכמבואר **ברמב"ם** (פ"ח ה"י). ולכן יש להתיר לחולה אף שאב"ס, ע"כ. ומי"מ זריקה לתוך השריר ודאי שריא לצורך חולה, כיון דאין משום פס"ר דהוצאת דם וכהא דהוצאת קוף, שאם נזחר שלא להוציא דם דעביד חבורה מותר, כמבואר **במ"ב** (סי' שכח ס"ק פח) ועוד שאינו צריך לדם. וכ"כ **בשש"כ** (שם) **ובאל"צ** (שם). ובענין הרכבת המזרק בשבת עיי' **בשמענת עמיקתא גלין ת"ב**, ועיי"ש בענין קבלת חיסון בשבת.

ז. הוצאת דם לצורך בדיקה / בדיקת רמת סוכר בשבת

ויש לעיין בענין הוצאת דם לצורך בדיקה רפואית, האם חשיב מלאכה שצ"ל כיון שא"צ לגוף הדם עצמו אלא להוציא נתונים בלבד. ומהא דר"י דלעיל י"ל דחשיב צריך לגופה שהרי לא גרע מצריך לדם להוכיח שהיא בתולה. שוי"מ **בשש"כ** (פ"י"ט הגה ב) שכתב שמהוציא דם מגוף האדם לשם בדיקת יש בו איסור תורה. וכתב דחכ"א אחד רצה לטעון, שלדעת **תוס'** שהאיסור בחובל הוא משום נטילת נשמה, כדכתב כי הדם הוא הנפש, וא"כ היינו דוקא מוציא דם אדום, שדינו כדם, וכמבואר **בגמ' חולין** (פ' א). ובמוציא דם בכדי לבדוק שא"ש חלקי הדם חוץ מהחלק האדום, כ"ל לומר דכה"ל חשיבא כמלאכה שאינה צריכה לגופה. דעל דם זה לא נאמר כי הדם הוא הנפש, ועל החלק האדום הוי הויא אצ"ל, ע"כ. והוא"צ (ח"ב פל"ו אות כא) נקט שהוצאת דם לשם בדיקה במעבדה חשיב כמלאכה הצ"ל, ונפ"מ בזה בענין בדיקות דם למדוד הסוכר בדם ע"י דקירת הפשר של הגוף ולאחר מכן מכניסים את הדם למכשיר לבדוק רמת הסוכר בדם בגוונא שאין משום סכנה יש לאסור, ע"כ.

מסקנא דדינא

א' ספירת דם מוריד אסורה מהתורה אם לא במקום חשש סכנה. ויש מי שהתירה לצורך חולה שאין בו סכנה כשאין צורך בדם עצמו. **ב'** הוצאת דם מהבשר אסורה מהתורה, אף כשעושה כן לשם בדיקתו (כגון רמת סוכר וכדו'), אם לא במקום חשש סכנה. **ג'** זריקות שמכניסים לוריד וכן עירוי (אינפוזיה) שמכניסים לוריד באופן שצריך להוצאת דם על מנת לראות שהמחט נכנסה לתוך הווריד, יש מי שהתירה לצורך חולה שאין בו סכנה או עכ"פ לצורך סכנת אבר, ולמעשה יש לאסור אם לא במקום חשש סכנה. **ד'** על ידי עכו"ם מותר לעשות פעולות הנ"ל אף לצורך חולה שאין בו סכנה. ה' זריקה תוך השריר מותר לצורך חולה אפילו אין בו סכנה.

אזלינן בתר ימין דידיה, משא"כ מזוזה דאינה אלא חובת הבית לכך אזלינן בתר ימין של כל אדם, והיינו שלא חילקו בשי"ס ופוסקים בין בני הבית אטרים או לא, וכן נראה דעת הרב שלעולם מניח בימין, וכן נהגין. ע"כ.

ג. ולכאוי כיון דמבואר ברמב"ם בטור ובמחבר דאם קבעה בשמאל פסולה, ולא כשינו מאן דפליגי עליה, נראה דאם קבעה בשמאל, כשמסירה וקובעה בימין צריך לחזור ולברך.

אולם יעויין **בחיי אדם** (כלל ט"ו סי"ז) דכתב - וצריך לקובעה מימין הנכנס, ואם קבעה משמאל פסול. וני"ל דא"ע"פ שצריך להסירה ולהניחה כדון, מ"מ לעולם לא יברך (עיי' בי"ט). ודברי צ"ח.

ועיי' **בקשו"ע** (סי' י"א סי"א) דכתב דאם קבעה בשמאל פסולה, וצריך להסירה ולקובעה בימין, ויברך עליה, ואין חילוק בין איטר יד אינו איטר. וכתב **בלחם הפנים** (שם) דבחיי"א כתב דלא יברך ולא ידע טעמו.

וכ"כ **בערוך השולחן** (סי' רפ"ט סי"ה) דאם קבעה בשמאל, נוטלה וקובעה בימין ומברך.

ועיי' בשו"ת **שבט הלוי** (ח"ב סי' ק"ח אות ה) דכתב דדברי החיי"א צ"ע"ג דכיון שקבעה שלא במקומה שפוסל אפי' בדיעבד לא עשה כלום וכו', ועיי' בספר בית אריה על הלכות מזוזה דהניח הדין בצ"ע, ובעניתי אין שום צ"ע בזה וכו', שוב שמעתי שדברי החיי"א הם טעות דפוס. ע"כ.

וליישב דעת החיי"א יעוי' **בשולחן גבוה** (סי' רפ"ט ס"ק י"א) דכתב נמי דהרמב"ם [דאחריו נגרוו הטור והשו"ע] לא גילה לנו מוצא דין זה, דמן הגמ' אין הכרע, והקרא דהביא אינו לעיכובא, והראיה שבר"י והרא"ש לא כתבו כן, אלא ז"ל ודרך ימין שנכנסין בו נותנין המזוזה, ע"כ. אלמא אם לא נתן בימין אלא בשמאל לא עיכב, מדלא כתבו אם נתנה בשמאל פסולה.

ואפשר דטעמא דהחיי אדם מחמת דברי **הסמ"ג** (עשין כ"א) המבואר **בב"ב** (ריש סי' רפ"ט) דכתב וז"ל - ואין צריך להניח מזוזה הוי ומשמאל, דתינא בספרי (ואתחנן פסקא י"א) דמי יצחק אומר הרי הוא אומר (שמות י"ב ז) ולקחמן ח"ב ונתנו על שתי המזוזות, זה בנה אב בכל מקום שנאמר מזוזות אינו בכלל שתיים עד שיפרוט לך הכתוב שתי מזוזות. ע"כ.

והוא בגמ' במנחות לז. ואי נימא דס"ל דהני אמוראי דרך ביאתך דרשה גמורה היא דצריך להניח המזוזה בצד ימין, ולעיכובא, א"כ אמאי לא ילפינן מינה דא"ר להניח אלא מזוזה אחת בצד ימין. ומשמע דס"ל דאנה דרשה גמורה. וזהו שציין בדבריו לבי"י.

העולה לדינא - א. קבע מזוזה בצד שמאל של הפתח, פסולה אפי' בדיעבד, וצריך להסירה ולחזור ולקובעה בצד ימין. ויחזור ויברך בשעה שקובעה. ודעת החיי אדם דיחזור ויקבענה בלא ברכה. **ב.** אם הוי אטר רגל הדר לבדו בדירה, או שרוב בני הבית אטרי רגל, נראה דיחזור ויקבענה בלא ברכה.

נכתב ע"י

הרה"ג הרב שמעון פלזלי שליט"א

מו"ץ הקהילה החרדית מעלה אדומים

פניני מוסר

עניני שבת קודש

לימוד התורה בשבת קדש (ב)

פניו המחשבות בשבת לעניני קדושה - ואמר "לקדשו" שזכיר קדושתו שיהיה בעינינו קדוש ושנפנה מחשבותינו בו מעסקי הגוף ושנתעסק בו בדרכי ה' יתברך שהוא עסקי הנפש, כי נתייבנו ללכת תורה הנביאים ואל החכמים שבכל דור ודור לבקש תורה מפיהם (שמעו דברי ה' יתברך, וכענין שאמרו רז"ל (רי"ה טו א) "מדוע אבדת הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת", מכלל דבחדש ושבת בעי למיול.

וכן אמר דוד (תהלים קיט, צז) "כל היום היא שיחתי", היה לו לומר בכל יום אלא שרומז על היום המיוחד הוא השבת שהיה מתענג בו בעסק התורה כל היום.

ומפני קדושת יום השבת קראו הנביא עונג שנאמר: (ישעיה נח, יג) "קראת לשבת עונג", כלומר עונג הנפש כי המשכילים ויראי ה' מתענגים בו בעסקי הנפש ונפשם השכלית תתעדן עדון שכלי, וחשקה בהשגת ה' יתברך חשק הצמא למים, כענין שכתוב: (תהלים מב, א) צמאה נפשי לאלהים לאל ח"י". (ובנו בחיי שמות ב)

נערך על ידי מח"ם "עבודת שבת קודש"